

2023 NR 1
ROCZNIK XVIII

2023 № 1
РІЧНИК XVIII

DIALOG DWÓCH KULTUR ДІАЛОГ ДВОХ КУЛЬТУР

2023 NR 1
ROCZNIK XVIII

2023 № 1
РІЧНИК XVIII

DIALOG DWÓCH KULTUR

ДІАЛОГ ДВОХ КУЛЬТУР

SULEJÓWEK 2024

Kolegium Redakcyjne

Redaktor naczelny: prof. dr hab. GRZEGORZ NOWIK, dr URSZULA OLBROMSKA (zastępca red. naczelnego), dr ROBERT ANDRZEJCZYK (zastępca red. naczelnego), dr EMIL NOIŃSKI (sekretarz). Członkowie: dr STEFAN ARTYMOWSKI, KATARZYNA NOWOSAD, MARIUSZ OLBROMSKI, dr MARTA TROJANOWSKA, TAMARA SIENINA, ŁUKASZ WIECZOREK, SWIŁANA WYNNYCZENKO

Rada Naukowa

Przewodnicząca: prof. dr hab. WALENTYNA SOBOL (Uniwersytet Warszawski). Członkowie: prof. dr hab. KRZYSZTOF KAWALEC (Uniwersytet Wrocławski), prof. dr hab. BARTOSZ KORZENIEWSKI (Uniwersytet Adama Mickiewicza), prof. dr hab. WŁADYSŁAW MAKARSKI (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), dr EMIL NOIŃSKI (Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku), prof. dr hab. ANDRZEJ NOWAK (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr hab. GRZEGORZ NOWIK (Instytut Studiów Politycznych, Polska Akademia Nauk/Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku), MARIUSZ OLBROMSKI (Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, Oddział Warszawski), dr PAWEŁ PIETRZYK (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych), prof. dr hab. LUDMIŁA SIRYK (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej), prof. dr hab. WŁODZIMIERZ TORUŃ (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), dr MACIEJ DĘBSKI (Społeczna Akademia Nauk), dr JAROSŁAW KINAL (Uniwersytet Rzeszowski), doc. dr PAVEL MÜCKE (Czeska Akademia Nauk – Praga), dr MATTHIAS KALTENBRUNNER (Ośrodek Badawczy Historii Przemian – Wiedeń), prof. dr hab. ARŪNAS STREIKUS (Uniwersytet Wileński), dr DOMINIK BOREK (Szkoła Główna Handlowa)

Recenzenci

dr hab. MARIUSZ KULIK (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk), prof. dr hab. LIDIA MICHALSKA-BRACHA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), prof. dr hab. JANUSZ ODZIEMKOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), prof. dr hab. WŁODZIMIERZ SULEJA (Uniwersytet Wrocławski)

Adres Kolegium Redakcyjnego

Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku
al. Piłsudskiego 29
05-070 Sulejówek
redakcja.ddk@muzeumpiłsudski.pl

© Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku
ISSN 2082-3274

Fotografia na okładce

ALICJA FIRYNOWICZ

Tłumaczenia na język angielski

AUTORZY & URSZULA BISEK

Projekt okładki i skład graficzny

IRENEUSZ MITURA

Druk i oprawa

Kolegium Redakcyjne nie ponosi odpowiedzialności za treść artykułów

Spis treści

GRZEGORZ NOWIK: <i>Słowo wstępne</i>	x
--	---

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

WŁADYSŁAW MAKARSKI: <i>Biszcza, Buszcza, Bieszczę, Bieszczady, Beskidy oraz inne nazwy „bieskie”. Z toponimii, hydronimii i oronimii pogranicza polsko-ukraińskiego</i>	x
JAN MUSIAŁ: <i>Aleksander Fredro przedwyborczo Ezopowy</i>	x
JAN WOLSKI: <i>Wiara w niemożliwe. Co Maria Dąbrowska zobaczyła w Krzemieńcu jesienią 1928 roku</i>	x
NATALIA STRILETS: <i>Краків Богдана Ленкого: місця і люди</i>	x
ROBERT MATYSIK: <i>Poglądy Agatona Gillera na kwestie wojskowe w dobie powstania styczniowego</i>	x
ВОЛОДИМИР ТРОФИМОВИЧ: <i>Українсько-польська союзницька угода 1920 року</i> .	x
STEFAN ARTYMOWSKI: <i>Kwestia uzbrojenia Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej na przykładzie polskich dokumentów wojskowych z maja-lipca 1920 r.</i>	x
ОЛЬГА ВАВРИК: <i>Митрополит Андрей Шептицький і його роль у розвитку образотворчого мистецтва Галичини I-пол. XX ст</i>	x
ТАМАРА СЕНИНА: <i>Органна музика в Кременці: історія та сучасність</i>	x

MATERIAŁY I STUDIA

MAŁGORZATA KAROLINA PIEKARSKA: <i>Terytorium dzisiejszej Ukrainy w ilustracjach zamieszczonych w „Ilustrowanych Dziejach Polski” Augusta Sokołowskiego</i>	X
ALLA SHVETS: <i>Ruch kobiecy w Galicji w okresie międzywojennym. Ideologia i retrospekcja historyczna</i>	X
LECH WOJCIECH SZAJDAK: <i>Zofia Wierzbicka (1918-2007) – nieznana członkini Grupy Poetyckiej „Wołyń”</i>	X
ЛЕСЯ АЛЕКСІЄВЕЦЬ: <i>Україна і Польща у викликах міжвоєнної доби</i>	X
ГАННА КАПУСТЯН: <i>Правда Гарета Джонса про Голодомор 1932–1933 рр. В Україні у реконструкції Мирослава Влеклого</i>	X
ІРИНА АНТОНЮК: <i>Невідомі сторінки з історії українсько-китайських музичних взаємин</i>	X

KOMUNIKATY I OMÓWIENIA

НАТАЛІЯ ЄРЖИКІВСЬКА: <i>Аналіз та інтерпретація вірша Юліуша Словацького „Українська дума”</i>	X
BARBARA KUSIŃSKA: <i>Wiersze o walczącej Ukrainie</i>	X
АФАНАСІЙ ЛОМАКОВИЧ: <i>Візії на тему створення в Кременці музею Генрика Германовича – польського фотомитця світового рівня XX століття</i>	X
ЛЮДМИЛА ОХОЦЬКА: <i>Українська реценція Юліуша Словацького через призму пандемій і воєн XXI століття</i>	X
ОЛЕНА ГАСЬКЕВИЧ: <i>Взаємини Юліуша Словацького із протилежною статтю як один із факторів впливу на його творчість</i>	X
DOROTA JANISZEWSKA-JAKUBIAK: <i>Działania Instytutu Polonika po eskalacji rosyjskich działań wojennych na terenie Ukrainy</i>	X
MARIUSZ OLBROMSKI: <i>„W pieśni powiążę Wołyń urodę”. O odkrytych ostatnio wierszach Stefana Szajdaka</i>	X
ОЛЕКСАНДРА ПЕЛІХОВСЬКА: <i>Деякі аспекти художнього життя поляків у Києві на зламі XIX і XX століть</i>	X

CONTENTS

GRZEGORZ NOWIK: <i>Introduction</i>	X
---	---

ARTICLES AND TREATISES

WŁADYSŁAW MAKARSKI: <i>Biszcza, Buszcza, Bieszczę, Bieszczady, Beskidy and other ‘diabolic’ names. Toponymy, hydronymy and oronymy of the Polish and Ukrainian borderland</i>	X
JAN MUSIAŁ: <i>Aesopian Alexander Fredro in the pre-election period</i>	X
JAN WOLSKI: <i>Faith in the impossible. What Maria Dąbrowska saw in Krzemieniec in the autumn of 1928</i>	X
NATALIIA STRILETS: <i>Bohdan Lepky’s Crakow: places and people</i>	X
ROBERT MATYSIK: <i>Agaton Giller’s views on military issues during the January Uprising</i>	X
VOLODYMYR TROFYMOVYCH: <i>Ukrainian-Polish Alliance of 1920</i>	X
STEFAN ARTYMOWSKI: <i>Armament of the Ukrainian People’s Army on the example of Polish military documents from May to July 1920</i>	X
OLHA VAVRYK: <i>Metropolitan Andrey Sheptytsky and his role in the development of the fine arts of Galicia in the first half of the 20th century</i>	X
TAMARA SENINA: <i>Organ music in Kremenets: history and contemporaneity</i>	X

MATERIALS AND STUDIES

MAŁGORZATA KAROLINA PIEKARSKA: <i>The territory of contemporary Ukraine in the illustrations in ‘Dzieje Polski ilustrowane’ (‘Illustrated History of Poland’) by August Sokolowski</i>	X
ALLA SHVETS: <i>Women’s movement in Galicia in the interwar period. Ideology and historical retrospective</i>	X
LECH WOJCIECH SZAJDAK: <i>Zofia Wierzbicka (1918–2007) – unknown member of ‘Wołyń’ Poetry Group</i>	X
LESYA ALEXIYEVETS: <i>Ukraine and Poland in the challenges of the interwar period</i> . . .	X

Hanna Kapustian: <i>Gareth Jones's truth about the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine reconstructed by Mirosław Wlekły</i>	X
IRYNA ANTONIUK: <i>Unknown pages from the history of Ukrainian-Chinese musical relations</i>	X

REPORTS AND DISCUSSIONS

NATALIIA YERZHYKIVSKA: <i>Analysis and interpretation of 'Ukrainian дума' by Juliusz Słowacki</i>	X
AFANASII LOMAKOVYCH: <i>Visions on the creation of Kremenets museum dedicated to Henryk Hermanowicz – a world-famous Polish photo artist of the 20th century</i> . .	X
LIUDMYLA OKHOTSKA: <i>Ukrainian reception of Juliusz Słowacki through the prism of pandemics and wars of the 21st century</i>	X
OLENA HASKEVYCH: <i>Juliusz Słowacki's relationship with the opposite sex as one of the factors influencing his oeuvre</i>	X
DOROTA JANISZEWSKA-JAKUBIAK: <i>Activities of the Polonika Institute after the escalation of Russian hostilities in Ukraine</i>	X
MARIUSZ OLBROMSKI: <i>'I will tie up Volhynia's beauty in a song'. On recently discovered poems by Stefan Szajdak</i>	X
OLEKSANDRA PELIKHOVSKA: <i>Some aspects of the artistic life of Poles in Kyiv at the turn of the 19th and 20th centuries</i>	X

Szanowni Czytelnicy,

Tegoroczne spotkanie ludzi kultury i nauki z Ukrainy i Polski – Dialog Dwóch Kultur 2024 – już po raz kolejny odbędzie się w Polsce, ale wszyscy tęsknimy za urokliwym salonikiem dworku Juliusza Słowackiego, dostojną Akademią, spacerami uliczkami Krzemieńca i perspektywą Zamku Królowej Bony górującego nad miastem. Wierzimy głęboko, że powrócimy tam niebawem...

Ubiegłoroczny Dialog Dwóch Kultur zorganizowaliśmy w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, skąd nazajutrz przez Tum pod Łęczycą i Nieborów przejechaliśmy do Sulejówka. Cały dzień w Łodzi wypełniony był referatami i prezentacjami dotyczącymi naszej wspólnej historii w XX w. W romańskiej kolegiacie w Tumie mogliśmy podziwiać XII-wieczną architekturę romańską z czasów monarchii pierwszych Piastów, pamiętając, że ten monumentalny kościół został wybudowany na wzór i podobieństwo (drugiej) katedry wawelskiej. Wizyta w pobliskim skansenie wsi polskiej oraz pałacu w Nieborowie dała okazję do zapoznania się z zabytkami kultury ludowej (jakże podobnymi na obszarach centralnej Polski i na Ukrainie), a także zabytkami wysokiej kultury elit politycznych dawnej Rzeczypospolitej.

Kolejny dzień związany był z wizytą Pana Jana Józefa Kasprzyka, Kierownika Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, który na ekspozycji głównej Muzeum Józefa Piłsudskiego, w galerii poświęconej bitwie pod Kostiuchnówką – udekorował Medalami „Pro Patria” zasłużonych harcerzy i inne osoby zaangażowane w zabezpieczanie i porządkowanie polskich mogił i cmentarzy legionowych na Ukrainie, szczególnie właśnie pod Kostiuchnówką.

Tego dnia konferencja poświęcona była tematyce związanej z polską i ukraińską literaturą i sztuką, a także teatrem, bowiem z okazji Roku Aleksandra Fredry mogliśmy uczestniczyć w specjalnym wyjazdowym przedstawieniu Teatru Fredreum z Przemysła w kinoteatrze w Sulejówku.

Ostatni dzień to wizyta w Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie oraz złożenie kwiatów pod pomnikami Juliusza Słowackiego i Tarasa Szewczenki.

W tomie tym zamieszczamy materiały z ubiegłego roku, jak też przygotowane specjalnie na tegoroczną konferencję. Życzymy dobrej lektury.

Prof. dr hab. Grzegorz Nowik

Dear Readers,

This year's meeting of people of culture and science from Ukraine and Poland – the Dialogue of Two Cultures 2024 – will once again take place in Poland, but we all miss the charming parlour of Juliusz Słowacki's manor house, the stately Academy, walks through the streets of Kremenets and the panorama of Queen Bona's Castle towering over the city. We firmly believe that we will return there soon...

Last year's Dialogue of Two Cultures was organised at the Archaeological and Ethnographic Museum in Łódź, from where we travelled to Sulejówek the following day via Tum near Łęczyca and Nieborów. The whole day in Łódź was filled with papers and presentations on our common history in the 20th century. At the Romanesque Collegiate Church in Tum, we could admire the 12th century Romanesque architecture from the time of the monarchy of the first representatives of the House of Piasts, remembering that this monumental church was built on the model and likeness of the (second) Wawel Cathedral. A visit to the nearby openair museum of the Polish countryside and the palace in Nieborów provided an opportunity to become acquainted with the monuments of folk culture (so similar in the areas of central Poland and Ukraine), as well as the monuments of high culture of the political elite of the former Republic.

The next day was connected with the visit of Mr Jan Józef Kasprzyk, Head of the Office for War Veterans and Victims of Repression, who, in the main exhibition of the Józef Piłsudski Museum, in the gallery devoted to the Battle of Kostiuchnówka (Kostyukhnivka), decorated meritorious scouts and other persons involved in securing and tidying up Polish graves and legionary cemeteries in Ukraine, particularly located near Kostiuchnówka.

On that day, the conference was devoted to Polish and Ukrainian literature and art, as well as theatre, because on the occasion of the Year of Aleksander Fredro, we were able to attend a special performance by the Fredreum Theatre from Przemyśl in the cinema-theatre in Sulejówek.

The last day included a visit to the Fryderyk Chopin Museum in Warsaw and the laying of flowers at the statues of Juliusz Słowacki and Taras Shevchenko.

This volume contains materials from last year, as well as those prepared especially for this year's conference. We wish you a good read.

Prof. dr hab. Grzegorz Nowik

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

ARTICLES AND TREATISES

WŁADYSŁAW MAKARSKI
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Akademia Zamojska w Zamościu
ORCID 0000-0002-8275-5778

***Biszcz*, *Buszcza*, *Bieszcz*, *Bieszczady*, *Beskidy* oraz inne nazwy „bieskie”. Z toponimii, hydronimii i oronimii pogranicza polsko-ukraińskiego**

Streszczenie: Tytułowe nazwy: nazwa miejscowości *Biszcz*, pierwotnie taka nazwa rzeki; nazwa rzeki *Buszcza*, wcześniej **Biszcz*; nazwa jeziora *Bieszcz*, później *Bikcze*, zostały utworzone za pomocą substantywizującego sufiksu *-ja* lub *-je* od przymiotnika staroruskiego *běs'skyj* > ukraińskiego **běs'kyj* > **bis'kyj*, od staroruskiego *běs* > ukraińskiego *bis* 'zły duch' (polska pożyczka z ukraińskiego *bies*, zamiast oczekiwanego **bias*). Nazwy te mają fizjograficzny charakter. Oznaczają w sposób metaforyczny i hiperboliczny omawiane rzeki oraz jezioro, które charakteryzują się oddaleniem od miejsc osiedlenia i negatywnymi cechami samego obiektu: niedostępnością (zabagnieniem i zakrzewieniem) czy skłonnościami do gwałtownych wylewów. W odniesieniu do jeziora *Bieszcz*, które zmieniło swą nazwę na ukraińską *Bikcze* < **Bokcze*: *bok*, na oznaczenie bocznego położenia tego jeziora wobec pobliskiej stykającej się kiedyś z nim rzeki, kiedy w grę mógł wchodzić głośny efekt ujścia do jeziora oraz z jeziora tej rzeki. Tym samym zakwestionowano dotychczasowy wywód tych nazw jako dzierżawczych utworzonych za pomocą sufiksu dzierżawczego *-ja* lub *-je* od nazw osobowych *Bieszek*, *Bieszko*, pochodnych od imion słowiańskich typu *Biezdziad* czy obcych chrześcijańskich, takich jak *Biernat* < *Bernardyn*, *Bienedykt* < *Benededykt*. Tytułowe polskie *Bieszczady* oraz ukraińskie *Beskidy*, kiedyś interpretowane jako krainy Biesów, są w rzeczywistości nazwami fizjograficznymi, utworzonymi od podstawy prasłowiańskiej **beskǣdъ*, która jest zapożyczeniem ze starogermańskiego apelatywu *besched* 'rozdział' na oznaczenie 'działu górskiego' 'góry'.

Słowa kluczowe: Analiza etymologiczna gniazda nazw geograficznych opartych na podstawie psł. leksemu **bēsъ*. Weryfikacja dotychczasowych ustaleń.

Tytułowe nazwy własne, które zwracają uwagę swoim podobieństwem graficzno-fonetycznym, nie doczekały się w dotychczasowych badaniach jednoznacznych wykładni etymologicznych. Stanowi to asumpt do ich weryfikacji

i podjęcia próby ustalenia nowych objaśnień tych nazw z zastosowaniem klasycznego instrumentarium analizy słowotwórczej. W celu ich uwiarygodnienia wykorzystano w nominacjach danego obiektu jego fizjograficznych oraz przywołano pokrewne nazwy miejscowe i wodne z bliższego polsko-ukraińskiego oraz dalszego ogólnopolskiego kontekstu toponimicznego, hydronimicznego oraz oronimicznego.

Wskazany w tytule artykułu pierwszy toponim *Biszcz* oznacza gminną miejscowość w pow. biłgorajskim, notowaną w ramach starostwa krzeszowskiego w dawnej ziemi przemyskiej od 1515 r. jako *Byszcze*, potem *Bieszcza* 1589, *Bieszcza* 1786 oraz *Biszcz* 1839, 1880¹. W roku 1588 wraz z całym starostwem wieś ta została oddana na własność Janowi Zamoyskiemu, stanowiąc w XVIII i XIX w. ośrodek klucza dóbr ordynackich. Była wtedy osadą dużą, liczącą w roku 1821 ponad 1800 mieszkańców, w tym ponad 1000 Ukraińców². Dziś populacja w tej wsi wynosi około 4000 osób. Osada jest położona nad rzeką Łazowną, o długości 11 km, lewym dopływem Tanwi w basenie Sanu, płynącą na południowym odcinku przez otwarty niezalesiony teren Płaskowyżu Tarnogrodzkiego, a od północy zbieżającą do swego ujścia przez zwarte Lasy Janowskie.

Nazwa tej miejscowości, różnie interpretowana przez kilku badaczy, stanowi impuls do weryfikacji jej dotychczasowych etymologii i próby wyjaśnienia genezy tego toponimu na nowo.

W kompendium *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany* z roku 1996 Barbara Czopek-Kopciuch nazwę tę określiła jako dzierżawczą z sufiksem *-ja* od n. os. *Bieszek*, a tę od złożonego imienia na *Biez-* : *Biezdziad*, *Biezczt*³, choć podstawą dla niej mogło być także imię chrześcijańskie z nagłosowym *Bie-* w rodzaju *Biernat* < *Bernardyn* czy *Bieniedykt* < *Benedykt*⁴. Zmiana *Bieszcza* w *Biszcz*, jak podaje autorka, dokonała się pod wpływem ukraińskiej tendencji do przejścia akcentowanego *e* w *i* [? – W. M.], podczas gdy tego rodzaju wymiana dotyczy *e* nieakcentowanego.

Autorka nie wzięła pod uwagę przedstawionej wcześniej przez Stanisława Rosponda w *Słowniku etymologicznym [nazw] gmin i miast PRL* z 1984 r., opinii, że chociaż to być mogła nazwa dzierżawcza od n. os. *Bieszek*, jak w toponimach

¹ B. Czopek-Kopciuch, *Biszcz*, w: *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, red. K. Rymut, t. 1, Kraków 1996, s. 210; W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1999, s. 36–37.

² W. Bondyra, *Słownik historyczny miejscowości województwa zamojskiego*, Lublin–Zamość 1992, 19–20.

³ B. Czopek-Kopciuch, *Biszcz*, w: *Nazwy miejscowe Polski*, t. 1, s. 210.

⁴ M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994, s. 198.

o strukturze z posesywnym sufiksem -ów, w rodzaju *Bieszków, Biszków*, czy na -owo, jak w *Biszkowo*, to bardziej prawdopodobne jest inne objaśnienie badanej nazwy miejscowej. Autor napisał: „Są liczne n. rz. *Biestna, Bieśnianka* i n. m. *Biesno*, które należy interpretować topograficznie, tj. od pie. **bes-* // **bos-* // **best-* w znaczeniu ‘wód jasnych, błyszczących, por. pie. **bhos-* ‘światło, blask’. Pod wpływem języka ukr. *Bieszczę* zmieniono na *Biszcę*, podobnie jak *Biełgoraj* na *Biłgoraj*. Charakterystyczna rzecz, że zapomniano o ewentualnej identycznej n. rzeki wpadającej do Tanwi”⁵.

Na inny trop badawczy wszedłem w swoim studium z roku 1999 na temat nazw miejscowości dawnej ziemi przemyskiej, kwestionując wykładnię badanego toponimu jako dzierżawczego z archaicznym formantem -ja – nieproduktywnym w okresie powstawania tej osady – przyjmując wbrew chronologii zapisów jako wyjściową formę ukr. *Běšča* > *Bišča* oraz interpretując ją pod względem słowotwórczym jako derywat od urzeczownikowionej za pomocą strukturalnego przyrostka -ka postawy przymiotnikowej ukr. **běš’kyj* > **biš’kyj*, por. strus. *běš’skyj* ‘diabelski’, czes. *běský* (pol. *biesowski*⁶), pochodnej od leksemu *bies* ‘zły duch, szatan, czart’⁷ – na oznaczenie zgodnie z treścią tego przymiotnika miejsca pozostającego w diabelskiej mocy, odludnego i nieprzyjaznego⁸.

⁵ S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984, s. 177.

⁶ *Słownik prasłowiański*, red. F. Sławski, t. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 244.

⁷ W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005, s. 28. Apelatyw ten pochodzi od prasłowiańskiego rzeczownika **běšъ*, o pierwotnym znaczeniu ‘ten, co przeraża, budzi strach’ (Tamże), z tym samym pniem co w czasowniku *bać się* (A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1927, s. 26). Ma formę z nieprzegłoszonym **ě* – w średniopolskich zapisach od 1500 r. jako *bies*, a także *bis*, „całkiem z małosruska” (Tamże). Takie odstępstwo od normy znajduje analogię w gwarowych realizacjach w rodzaju *niewiasta, kwiet, wieno, piestun*, najczęściej po spółgłoskach wargowych (Z Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1965, s. 82). Oczekiwana forma **bias* została zachowana – jak podaje W. Boryś – „chyba” w śląskiej nazwie miejscowej *Biasowice* (W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, s. 28) (dziś część Tych), notowanej tak od XV do XX w., wcześniej od 1300 r. jako *Biesowice*, obecnie *Bijasowice* (z adideacją do *bij-*) (*Nazwy miejscowe Polski*, t. 1, s. 197). *Bies* to wyraz o mniejszej częstotliwości użycia niż synonimiczne *czart* i *diabeł*, obecny w mnemotechnicznym zrymowanym wyrażeniu *ni to pies, ni to bies* czy we frazeologicznej frazie *jakiś bies kogoś opętał* oraz w formach pochodnych (roz)*biesić się* (roz)łóścić się. Jest ap. *bies* podstawą staropolskich antroponimów w rodzaju *Bies*, *Cieszibies* (*Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki, t. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, s. 161) oraz późniejszych *Bies*, *Biesek* i o bardzo niskiej frekwencji *Biesak*, *Biesel*, *Bieser*, *Biesik*, *Biesiasz* oraz inne (*Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, t. 1, Kraków 1992, s. 315–316).

⁸ W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, s. 36–37.

Przypisując nazwie tej wsi takie znaczenie, zrównano ją z licznymi mianami pochodzącymi od synonimicznych do *bies* apelatywów *czart* i *diabeł*, czemu poświęcono już odrębne studia: z roku 2016 Karola Pabijana *Rozmieszczenie w Polsce nazw geograficznych wywodzących się z mitologii słowiańskiej*⁹ oraz z 2020 r. Iwony Jażdżewskiej i Karola Pabijana *Analiza przestrzenna toponimów odnoszących się do „złych duchów”*¹⁰, gdzie omówiono pod względem semantycznym, geograficznym oraz statystycznym ogólnopolski toponomatykon tego rodzaju jednostek w liczbie ponad 170 opartych na leksemie *diabeł* oraz ponad 150 na apelatywie *czart*. Realizują się one w wielorakich formach, oznaczając różne terenowe obiekty lądowe oraz wodne – od pierwszej podstawy, jako *Diabelec*, *Diablak*, *Diablina*, *Diabliniec*, *Diabeł*, *Diabełek*, *Diabelna Łąka*, *Diabelny Dół*, *Diabelska Góra*, *Diabelski Kamień*, *Diabla Skala*, *Diabla Dziura*, *Diable Bagno*, *Diable Błota*, *Diable Młyny*, *Diabli Most*, *Diabli Młyn*, *Jezioro Diabelskie*; od *czart*, jako *Czarciak*, *Czarciesz*, *Czartak*, *Czartek*, *Czartoryja*, *Czantoria*, *Czartowiec*, *Czartówka*, *Czarci Dół*, *Czarci Głaz*, *Czarci Jar*, *Czarci Staw*, *Czarcia Droga*, *Czarcia Góra*, *Czarcie Uroczysko*, *Czartowa Chata*, *Czartowa Góra*, *Czartowe Pole*, *Czarci Rów*, *Jezioro Czarcie*, które oznaczają, jak widać na podstawie chociażby nazw złożonych, najczęściej naturalne obiekty lądowe, rzadziej wodne, oraz artefakty cywilizacyjne (droga, most, młyn). Jawią się także jako nazwy osad, najczęściej wtórne do mian terenowych. Pierwotnymi są toponimy z podstawami antroponimicznymi, które pochodzą od wskazanych apelatywów: *czart*, jak w n. m. *Czartajów* : n. os. **Czartaj*; *Czartajówka* : n. os. **Czartaj*; *Czartosy* : n. os. **Czartos*; *Czartosowa* : n. os. **Czartos*; *Czartowice* : n. os. *Czart*¹¹; *Czartki* : n. os. *Czartek*¹². Brak nazw miejscowości pochodnych od nazw osobowych z osnową *diabeł*, choć takie są notowane jako stp. *Dyjabel*¹³ oraz późniejsze znikome *Diabelec*, *Diabełek*, *Diablik*, *Diablen*, *Diabło*¹⁴.

Generalnie znaczenie tych nazw K. Pabijan określił jako znaki miejsc i obiektów, „które mogły wydawać się [...] złowrogie, niebezpieczne, dziwne, niedostępne

⁹ K. Pabijan, *Rozmieszczenie w Polsce nazw geograficznych wywodzących się z mitologii słowiańskiej z wykorzystaniem GIS*, Łódź 2016.

¹⁰ I. Jażdżewska, K. Pabijan, *Analiza przestrzenna toponimów odnoszących się do „złych duchów” z bazy danych Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych*, „Polskie Towarzystwo Informacji Przestrzennej. Roczniki Geomatyki”, XVIII, z. 1 (88), s. 65–116.

¹¹ *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t.1, s. 406.

¹² Tamże.

¹³ Tamże, s. 544.

¹⁴ *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. 2, Kraków 1992, s. 422.